

Ewa Turkowska www.literaturdidaktik.5v.pl

W: Dziak, Aleksandra / Kopacz, Agnieszka (red.): *e-polonistyka 3*. Wydawnictwo KUL, Lublin 2016, s. 203-215.

Internet i nowe media w kształceniu literackim na studiach nauczycielskich

Niniejszy artykuł przedstawia kształcenie kompetencji literackich, dydaktycznych i medialnych, za pomocą technologii komputerowej i internetu, przyszłych nauczycieli języka niemieckiego. Dla nauczycieli języków obcych wykorzystanie tekstów literackich na lekcji języka obcego jest ważną umiejętnością. Tekst literacki jest w glottodydaktyce na gruncie niemieckim bardzo wysoko ceniony ze względu na swój potencjał dydaktyczny, gdyż poprawna praca nad nim rozwija wszechstronnie kompetencje i sprawności językowe (słownictwo, gramatykę, czytanie, słuchanie, pisanie, mówienie), kompetencję kulturową i literacką, łączy wartości estetyczne z walorami wychowawczymi. Aby jednak nauczyciel potrafił w pełni wykorzystać potencjał literatury, konieczne jest staranne przygotowanie dydaktyczno-metodyczne. Temu celowi służy dydaktyka literatury na potrzeby nauczania języków obcych, coraz bardziej znana i popularna w Polsce dziedzina glottodydaktyki.

1. Konteksty teoretyczne

Przedstawiane poniżej metody i projekty dydaktyczne opierają się na teoretycznych przesłankach różnych dziedzin naukowych: w zakresie psychologii uczenia się jest to konstruktywizm interakcjonistyczny i dydaktyka konstruktywistyczna¹, w zakresie dydaktyki ogólnej to model nauczania zorientowanego na działanie (niem. *Handlungsorientierter Unterricht*) i najnowsze osiągnięcia dydaktyki nowych mediów (*e-learning*), a w zakresie literaturoznawstwa – estetyka recepcji i teoria liternetu².

1.1. E-Learning

Zdalne nauczanie za pomocą technologii cyfrowej (*e-learning*) jest obecnie jedną z najważniejszych i najszybciej rozwijających się dziedzin dydaktyki nowych mediów. Terminem tym określa się wszystkie formy uczenia się, w których media elektroniczne i cyfrowe używane są do prezentacji i rozpowszechniania materiałów nauczania i/lub do komunikacji w procesie

¹ Na gruncie niemieckim reprezentowana np. przez takich teoretyków i pedagogów jak Hans Aebli, Reinhard Voss, Wilhelm H. Petersen, Kirsten Reich.

² Podstawy teoretyczne dydaktyki literatury obcojęzycznej dla potrzeb glottodydaktyki por. E. Turkowska, *Literarische Texte im Deutschunterricht*, Radom 2012, s. 21-38.

dydaktycznym. Na gruncie niemieckim wyróżnia się następujące poziomy stosowania internetu i nowych mediów w procesie dydaktycznym:

1. Komunikacja jednostronna ze strony nauczyciela: informacje o organizacji procesu lekcyjnego, terminy, aktualne prace domowe, linki do materiałów itp.
2. Wspomaganie i uzupełnianie pracy na lekcji przez aktywność w sieci za pomocą dostępnych formatów internetowych (do 30% pracy uczniów odbywa się w sieci).
3. *Blended learning* – oprócz lekcji tradycyjnych, na platformach edukacyjnych w internecie odbywają się posiedzenia indywidualne lub grupowe (często moderowane przez tutorów). W sieci są do dyspozycji np. wykłady internetowe (*e-lectures*), materiały hipertekstowe i otoczenia edukacyjne, programy do samodzielnego uczenia się i ćwiczeń, narzędzia do komunikacji w czasie realnym: czat, fora. Online odbywa się powyżej 30% pracy.
4. Seminarium wirtualne – tylko online na platformie edukacyjnej. Nauka przebiega na sesjach plenarnych synchronicznych, moderowanych przez wykładowców, oraz w również synchronicznie pracujących grupach zadaniowych, moderowanych przez tutorów. Ponadto w fazach asynchronicznych studenci pracują indywidualnie, wykonują zadania domowe i opracowują materiały, które później udostępniają wszystkim online³.

Dotychczasowe doświadczenia krajów zachodnich wskazują, że najbardziej efektywne jest zastosowanie drugiego i trzeciego poziomu wspomaganie nauczania tradycyjnego przez e-nauczanie. Dydaktyka ogólna wypracowała w ramach dydaktyki nowych mediów rozmaite metody stosowania popularnych formatów internetowych jako narzędzi dydaktycznych dla wspomaganie pracy na lekcji przez aktywność w sieci dla każdego przedmiotu nauczania. Należą do nich:

 Strony internetowe poświęcone wiadomościom z danej dziedziny jako źródło wiedzy na lekcji lub do samodzielnego wyszukiwania wiadomości przez uczniów/studentów. Na potrzeby dydaktyki literatury wykorzystujemy np. portale z wiadomościami o poszczególnych epokach, pisarzach, literaturze współczesnej, portale literackie itp.

 Internet, wykorzystywany także do komunikacji poza lekcją w sieci (terminy, tematy prac domowych, linki do materiałów, ew. publikacja wyników pracy grupowej). Służą do tego np. własna strona Web, blog, komunikatory sieciowe: e-mail, Facebook, Twitter.

 Najwięcej uwagi dydaktyka nowych mediów poświęca specyficznym formom dydaktyki interaktywnej i pracy uczniów w sieci: blog, wiki, You Tube, Web Quest – praca metodą projektów w internecie, ćwiczenia interaktywne, *blended learning*. Zastosowaniu

³ Por. R. Schulmeister, *eLearning: Einsichten und Aussichten*, München 2006, s. 192; M. Kepser, *E-learning an der Hochschule – eine kritische Einführung*, [w:] U. Eberhardt (red.), *Neue Impulse in der Hochschuldidaktik. Sprach- und Literaturwissenschaften*, Wiesbaden 2010, str.199-228, tu str. 218.

niektórych z powyższych formatów jako metod pracy na lekcji literatury przedstawiam w dalszej części artykułu.

1.2. Ćwiczenia interaktywne

Bogactwo form liternetu klasyfikowane jest według rozmaitych kryteriów, ale na potrzeby dydaktyczne wystarczy przyjąć najprostszy i obecnie najpopularniejszy podział – na literaturę w internecie, literaturę komputerową i literaturę internetową⁴.

1. Literatura w internecie obejmuje teksty literackie zdigitalizowane. Jest to tradycyjna literatura drukowana pierwotnie na papierze (tylko tekst, tak jak w książce) przystosowana do czytania online dzięki procesowi digitalizacji. Teksty literackie dostępne są w takich formatach internetowych jak archiwa tekstowe, strony domowe (prowadzone przez instytucje lub osoby prywatne strony poświęcone twórczości poszczególnych autorów lub też własne strony autorów), internetowe magazyny literackie (czasopisma), portale literackie lub edukacyjne.
2. Literatura komputerowa przyjmuje technologię cyfrową za podstawę produkcji i recepcji literatury (PC, programy do tworzenia plików audio-video, grafiki, animacji, hipertekstów). Należy do niej literatura multimedialna dostępna na nośnikach cyfrowych offline (wcześniej dyskietki, obecnie CD, DVD) rozpowszechniana przez wydawnictwa specjalizujące się w e-liberaturze. W zakresie epiki są to głównie hiperfikcje i opowiadania, powieści (*eposy*) multimedialne, a w zakresie liryki – wczesne teksty stochastyczne, wiersze kombinatoryczne, aleatoryczne, liryka multimedialna. Część tej literatury jest dostępna w internecie, co zaciera granicę podziału z grupą 3.
3. Literatura internetowa to taka, dla której internet jest miejscem tworzenia i recepcji literatury. Oprócz możliwości programistycznych i multimedialnych komputera wykorzystuje ona hipertekstową strukturę WWW oraz możliwości komunikacji i publikacji w sieci, które sprawiają, że Web 2.0 jest współtworzony przez użytkowników. Są to:
 - dostępna w sieci literatura multimedialna (epika i liryka);
 - hiperteksty: kolaże tekstów literackich i rzeczowych;
 - hiperfikcje internetowe;
 - wspólne projekty pisarskie, tworzone przez wielu autorów: fikcyjne (powieści, opowiadania) lub *non-fiction* (reportażowe, autobiograficzne, pamiętnikarskie);
 - fora autorskie;
 - blogi literackie;

⁴

Por. Ortmann, Sabrina: *Netz Literatur Projekt*. berlinerzimmer.de, Berlin 2001, str. 47-81.

- gatunki liryki komputerowej/internetowej: liryka aleatoryczna (generatory wierszy), interaktywna, animowana, multimedialna, wideoklipy poetyckie, hiperliryka, liryka HTML.

Spśród form wcześniejszego internetu 1.0 (Usenet), istniejących także we współczesnej formie Web 2.0, interesujące dla dydaktyki literatury są np. literackie teksty wędrujące (niem. *literarische Wandertexte*) oraz gry tekstowe, dostępne pierwotnie dzięki usłudze Telnet: *Text adventures* i MUDs⁵. Wszystkie wymienione powyżej zjawiska literackie w internecie mogą być inspiracją dla dydaktyków literatury, zarówno do działań na lekcji w ramach kształcenia literackiego uczniów w szkołach, jak i rozwijania kompetencji literackich, dydaktycznych i medialnych przyszłych nauczycieli.

2. Internet jako inspiracja dla dydaktyki literatury

Dydaktyka literatury opiera się w znacznej mierze na metodach wypracowanych w ramach dydaktyki ogólnej, możliwych do zastosowania na lekcjach każdego przedmiotu. Dydaktycy literatury zajmują się w tym wypadku ich stosowaniem do specyficznego przedmiotu nauczania, jakim jest literatura. W odniesieniu do metodyki nowych mediów bada się, jak można wykorzystać wymienione w rozdz. 2.1. formaty internetowe w kształceniu literackim. Przykładem zastosowania narzędzia dydaktyki ogólnej nowych mediów na potrzeby dydaktyki literatury jest wykorzystanie popularnego programu Hot Potatoes do tworzenia ćwiczeń interaktywnych w celu rozwijania kompetencji literackich, a także dydaktycznych i medialnych przyszłych nauczycieli. Największym zainteresowaniem dydaktyki literatury cieszą się jednak tzw. metody 'szczegółowe' lub 'autonomiczne' (terminy wprowadzone jeszcze przez K. Lausza w latach 70. XX w.⁶), odnoszące się do metodycznej inscenizacji zagadnień typowych tylko dla kształcenia kompetencji literackich, np. wprowadzenie do lektury domowej tekstu literackiego, wspomaganie procesu rozumienia podczas czytania (na poziomie denotacji i konotacji), zapamiętywanie treści (przebieg wydarzeń), analiza formalna, językowa, interpretacja dzieła, gatunki literackie, kreatywne pisanie, techniki pisarskie itp. Oprócz wyżej wymienionych metod dydaktyki ogólnej nowych mediów inspiracją dydaktyczną w tym zakresie mogą być współczesne formy literatury sieci i literatury w sieci.

⁵ Rozróżnienie gatunków na podstawie literatury niemieckojęzycznej. Objaśnienia terminów i przykłady tekstów online zob. np. M. Franz, *Liter@tur im Internet. Guided Tour durch Literatur im Internet*, [miejsce wydania to nie jest książka tylko strona w internecie z roku 2004, http://www.seelenqual.de/guidedtour/index.htm](http://www.seelenqual.de/guidedtour/index.htm) [dostęp: 20.05.2013].

⁶ Lausz, Karol: *Podstawowe problemy współczesnej dydaktyki literatury*. PWN, Warszawa 1970, s. 134, 196, 199-204.

2.1. Ćwiczenia interaktywne

W internecie znajdziemy wiele generatorów ćwiczeń, wyposażonych w funkcję kontroli i informacji zwrotnej: Game-O-Matic, Net Quiz, Quia, Quiz Faber, Spellmaster, TexToys, Usina Quiz, Web Questions, Learnclick, Hot Potatoes i in. Ćwiczenia w zakresie języków obcych i literatury wykonywane są najczęściej w tym ostatnim. Hot Potatoes to program stworzony na kanadyjskim uniwersytecie Victoria, zawierający pięć programów składowych. Za pomocą JClose tworzy się teksty lukowe, JQuiz – testy wielokrotnego wyboru w trzech wariantach, JCross – krzyżówki, JMix – puzzle ze słówek, JMatch – ćwiczenia w przyporządkowaniu. Program daje możliwość wklejenia do ćwiczeń tekstów i materiałów audio-wideo, co podnosi ich efektywność i atrakcyjność.

Na studiach filologii obcych pierwszego stopnia podstawowa wiedza z historii i teorii literatury przekazywana jest podczas wykładów i nie jest utrwalana ani przetwarzana, gdyż seminaria dotyczą pracy z tekstem literackim. Stanowi to lukę w procesie dydaktycznym. Doskonałym sposobem na jej wypełnienie są ćwiczenia interaktywne, które nadają się do uzupełnienia, utrwalania i kontroli opanowania wiedzy ze wszystkich działów literaturoznawstwa. Sprawdzają one ponadto sprawności językowe: czytanie i słuchanie ze zrozumieniem, słownictwo, umiejętność budowy zdań. Jest to możliwe dzięki wstawieniu do ćwiczeń istniejących w internecie tekstów źródłowych lub materiałów audio i wideo, np. z YouTube. Funkcje te pełni internetowy program ćwiczeń *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen (Historia literatury niemieckiej w ćwiczeniach)*,⁷ będący uzupełnieniem podręcznika o tym samym tytule,⁸ wykonany przez studentów trzeciego roku Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych w Radomiu w ramach studium literatury na podstawie kursu *Komputerowe wspomaganie nauczania języków obcych*. Program obejmuje ok. 140 ćwiczeń w Hot Potatoes do epok literackich – od średniowiecza do współczesności. Dotyczą one następujących zagadnień:

  Teoria literatury: praktyczne zadania analizy formalnej (np. liryki: rozpoznanie metrum, strofy, definicje i przykłady środków retorycznych), gatunki literackie i ich cechy charakterystyczne (rozpoznawanie, definiowanie i przyporządkowanie). Przykładem ćwiczenia z zakresu teorii gatunku literackiego jest teoria tragedii mieszczańskiej G.E. Lessinga (tekst lukowy, JClose)⁹. Po przeczytaniu odpowiedniego tekstu (link w ćwiczeniu) należy uzupełnić właściwymi terminami luki w ćwiczeniu. Teorii tragedii Arystotelesa poświęcony jest test

⁷ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen. Mit einem Ergänzungsprogramm im Internet*. Printshop, Radom 2014

⁸ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://literaturdidaktik.republika.pl/elearning.html> [ten adres i następne dostęp: 20.05.2013].

⁹ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie [online:].<http://elisa20.republika.pl/Burgtrauer.htm>.

wielokrotnego wyboru (JQuiz), który należy rozwiązać po zapoznaniu się z odpowiednim artykułem w Wikipedii (link w ćwiczeniu).¹⁰

 Wiedza o epoce literackiej: tło historyczne, klimat intelektualny, filozofia, teoretycy literatury, poetyka epoki lub prądu literackiego, cechy stylistyczne, typowe motywy; reprezentatywne dzieła i ich autorzy, tematyka poszczególnych dzieł. Przykładem jest ćwiczenie poświęcone humanistom późnego średniowiecza (JMatch, przyporządkowanie)¹¹ – nazwisko właściwego intelektualisty należy rozpoznać na podstawie opisu jego działalności. Znajomość pojęć ważnych dla klimatu intelektualnego „nowej rzeczowości” i lat międzywojennych sprawdza krzyżówka *Neue Sachlichkeit* (JCross)¹². Inny przykład: najważniejsze dzieła literatury późnego średniowiecza i baroku należy rozpoznać na podstawie materiału wizualnego: oryginalnych okładek pierwszych wydań (*multiple choice*; przyporządkowanie). Są to jednocześnie ćwiczenia na czytanie ze zrozumieniem, gdyż ówczesny język znacznie się różni od dzisiejszego¹³.

 Wiedza o dziełach literackich: historia powstania, kontekst biograficzny, materiał historyczny i/lub literacki, historia recepcji. Przykładem mogą być ćwiczenia do historii średniowiecznego *Fausta* (połączenie połówek zdań, JMatch)¹⁴ i *Don Carlosa* (materiał historyczny, JQuiz)¹⁵.

 Treść dzieł: przebieg wydarzeń, streszczenie, bohaterowie, czas i miejsce akcji, charakterystyczne cytaty, np. wypowiedzi postaci (*Która postać to mówi?*). Program HP daje rozmaite możliwości wykorzystania obrazów i materiałów audio-wideo. Przykładem jest ćwiczenie sprawdzające znajomość *Cierpień młodego Wertera* (JQuiz, *multiple choice*)¹⁶. Do sześciu kluczowych scen wybrano obrazy (stare ryciny do wydań z epoki, sceny z przedstawień teatralnych lub współczesne fotografie). Zadanie polega na wybraniu daty właściwego listu z cytatem, w którym opisywana jest dana scena. Rozumienie ze słuchu ze

¹⁰ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://literaturdidaktik.republika.pl/TheoriederTragodie.htm>.

¹¹ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/DeutscheHumanisten.htm>.

¹² Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/NeueSachlcross.htm>.

¹³ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/WWdS.htm>, <http://elisa20.republika.pl/BarockWerke.htm>.

¹⁴ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/Fausthist.htm>.

¹⁵ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/DonCarlos.htm>.

¹⁶ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/WertherInh.htm>.

znajomością treści łączy ćwiczenie do ballady *Lenore*¹⁷. Podczas słuchania recytacji ballady z oryginalną romantyczną muzyką F. Lista (materiał z YouTube) należy ustalić właściwą kolejność wydarzeń (JMatch). Podobne ćwiczenia odnoszą się do wierszy Goethego *Król olch* i *Prometeusz*¹⁸.

 Interpretacja dzieła: potwierdzenie lub zanegowanie tez interpretacyjnych, wybór właściwych twierdzeń. Interpretacji dotyczy np. ćwiczenie do *Matki Courage* B. Brechta (JQuiz, multiple choice)¹⁹. Zadanie polega na wybraniu właściwych odpowiedzi na pytania dotyczące treści i wymowy dzieła.

Rozwiązywanie zadań interaktywnych online jest efektywną metodą samodzielnej, zindywidualizowanej pracy nad materiałem nauczania i w znacznym stopniu poprawia opanowanie wiedzy. Praca nad przygotowaniem tych ćwiczeń była dla studentów kierunku nauczycielskiego cennym doświadczeniem w nabywaniu umiejętności praktycznego posługiwania się technologią komputerową do celów dydaktycznych, a także zmuszała do wszechstronnej elaboracji wiedzy literackiej i językowej. W dokonanej ocenie studenci podkreślali wyższość tego rodzaju kreatywnej pracy nad sprawdzianami pisemnymi: wiedza jest lepiej utrwalona dzięki jej zastosowaniu podczas tworzenia ćwiczeń, a publikacja efektów w postaci gotowych ćwiczeń przynosi także pożytek innym.

2.2. Dydaktyczna hiperfikcja *Elisa 2.0*

Hiperfikcja *Elisa 2.0*²⁰ powstała na podstawie noweli A. Schnitzlera *Panna Elsa* (niem. *Fräulein Else*), która jest przykładem literatury modernizmu wiedeńskiego i narracji w formie monologu wewnętrznego. Jest to jedna z ulubionych lektur obowiązkowych, omawiana na drugim roku studiów. Jej atrakcyjność wynika z aktualnej, także współcześnie, tematyki utworu, głównej bohaterki, z którą studentki łatwo mogą się utożsamiać, jak również techniki monologu wewnętrznego, stwarzającej wrażenie uczestnictwa w procesach myślowych Elsy, co umożliwia emocjonalną identyfikację czytelnika z postacią.

Cele. Praca nad hiperfikcją miała wiele celów literackich, językowych, kulturoznawczych, dydaktycznych i medialnych: poznanie i zastosowanie gatunku hiperfikcji, techniki monologu wewnętrznego, poznanie wpływu psychoanalizy na literaturę, epoki modernizmu, rozszerzenie

¹⁷ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/LenoreInhalt.htm>.

¹⁸ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/Erlkonig.htm> oraz <http://elisa20.republika.pl/Prometheus.htm>.

¹⁹ Turkowska, Ewa: *Deutsche Literaturgeschichte in Übungen*. Program ćwiczeń interaktywnych do historii literatury niemieckiej w internecie. [online:] <http://elisa20.republika.pl/Couragequiz1.htm>.

²⁰ *Elisa 2.0* Hiperfikcja dydaktyczna 2011. [online:] <http://elisa20.republika.pl>

słownictwa, rozwój sprawności kreatywnego pisania, rozszerzenie informacji o wybranych aspektach wiedzy o krajach niemieckojęzycznych, pozostających w związku z treścią noweli, umiejętność pracy nad hiperfikcją w celu nauczania języka obcego.

Fabula. Początek i koniec hiperfikcji to teksty oryginalne (o czym studenci nie wiedzieli). Pierwsza leksja²¹ zakończona jest trzema obrazkami, za którymi znajdują się trzy różne wersje dalszych wydarzeń, pisane z perspektywy innych postaci jako ich monologi wewnętrzne. Akcja główna to leksje na pomarańczowym tle, nieświadome naśladownictwo akcji noweli, pisane zgodnie z oryginałem jako monolog wewnętrzny Elisy. Prowadzą od nich hiperlinki do leksji z monologami wewnętrznymi innych postaci, które te same wydarzenia opowiadają ze swojej perspektywy, przedstawiając własne motywy działania. Monologom każdej z postaci przypisany jest określony kolor: mama – różowy, ojciec – niebieski, brat – brązowy, ciotka – żółty itd. Wszystkie trzy wersje akcji prowadzą do ostatniej leksji, która zamyka wszystkie wątki zgodnie z oryginałem i kończy się cytatem ostatnich zdań noweli²².

Struktura. *Elisa 2.0* nie jest czystą hiperfikcją, lecz obszernym tworem hipermedialnym. Jej trzon stanowi warstwa fikcyjna, której towarzyszą napisane przez studentów teksty nieliterackie (rzeczowe) na zielonym tle, powiązane z nią hiperlinkami. Przynoszą one informacje o zjawiskach społecznych i kulturowych występujących w warstwie fabularnej (np. narkotyki, hazard, single, psychoanaliza, handel dziełami sztuki). Z warstwy tekstów rzeczowych prowadzą linki do materiałów autentycznych: zewnętrznych stron WWW, rozszerzających informacje zawarte w artykułach studentów. Są to nie tylko teksty (np. statystyki, artykuły z gazet, dyskusje na forum internetowym), lecz także fragmenty filmów, skecze kabaretowe, piosenki, zdjęcia, a nawet strona z zakładami bukmacherskimi. Na końcu każdego wariantu akcji oraz ostatniej leksji znajdują się interpretacje noweli Schnitzlera, napisane przez studentów na brązowym tle po omówieniu lektury na lekcji. Orientację w labiryncie tekstu ułatwia „nić Ariadny”: kliknięcie na zdjęcie z kłębkim włóczki prowadzi do początku hiperfikcji²³.

Organizacja pracy. Praca nad *Elisą 2.0* trwała prawie cały rok szkolny, od listopada do maja. W semestrze zimowym studenci odtworzyli warstwę fabularną noweli i uzupełnili ją o dodatkowe wątki. Przed rozpoczęciem pracy mieli oni za zadanie przyswoić sobie informacje o hiperfikcji, monologu wewnętrznym i przeczytać trzy hiperfikcje jako przykłady gatunku. Na pierwszej lekcji studenci zapoznali się z początkiem akcji (tekst pierwszej leksji, czyli oryginalny

²¹ *Elisa 2.0*. [online:] <http://elisa20.republika.pl/Anfang.html>.

²² *Elisa 2.0*. [online:] <http://elisa20.republika.pl/Ende.html>.

²³ Grafiki z przedstawieniem struktury tekstu oraz schematu możliwych ścieżek czytelniczych dostępne są online, por. link HIER na stronie <http://elisa20.republika.pl/Int3.html>. Na tej stronie jest tylko link sama grafika nie ma osobnego URL Por. omówienie projektu *Elisa 2.0* w: E. Turkowska, *Fräulein Else 2.0: Hyperfiktion im deutschsprachigen Literaturunterricht*, [w:] K. Nowakowska i in. (red.), *Didaktische Potenziale erproben*, Dresden-Wrocław 2013, s. 13-33, [online]: <http://literaturdidaktik.republika.pl/Elisa20.pdf>.

początek noweli). Pochodzenie tekstu pozostało nieznane. Podczas analizy i interpretacji tekstu sprecyzowaliśmy trzy różne hipotezy co do dalszego przebiegu akcji, dokonaliśmy charakterystyki wymienionych postaci oraz ustaliliśmy ich losy i motywy działań. Studenci otrzymali zadanie przedstawienia trzech wersji dalszego ciągu wydarzeń z perspektywy różnych postaci. Teksty powstawały w siedmiu parach w ciągu dwóch tygodni. Po poprawieniu teksty zostały umieszczone na stronie internetowej i powiązane linkami. Studenci mieli je przeczytać, po czym na lekcji omówiliśmy dalszy możliwy przebieg akcji. Następnie powstały kolejne teksty, według wspólnie wypracowanych wytycznych. Osoby, które miały pytania lub problemy, pisały do mnie e-maile (po niemiecku) lub omawiały ze mną po lekcji treść swojego zadania. Ten cykl powtórzył się po raz trzeci; w ten sposób powstało 21 leksji fabularnych. W semestrze letnim studenci uzupełnili fabułę o informacje rzeczowe (własne artykuły i linki do zewnętrznych tekstów i filmów), a po pracy nad lekturą na lekcji – o własną interpretację dzieła.

Problemy i sukcesy. Największym problemem dla mnie, jako nadrzędnej instancji autorskiej, było utworzenie takich ścieżek czytelniczych, które umożliwiają powiązanie leksji w koherentną całość. Studenci mieli problemy z opanowaniem techniki monologu wewnętrznego i takim dopasowaniem treści swoich leksji, aby były spójne z treścią innych odcinków. Niemniej po dokładnym przeczytaniu zamieszczonych już online tekstów i omówieniu powiązań z innymi wątkami trudności te łatwo dały się przewyciężyć. W ewaluacji zamieszczonej na blogu studenci bardzo szczerze pisali o swojej początkowej niepewności co do treści i formy zadania, o wątpliwościach i przebiegu pracy, a w końcu dali wyraz wielkiemu zadowoleniu z jej efektów. Pewien student napisał: „Schnitzler byłby z nas dumny”²⁴.

2.3. LiteraBLOGtur

Prowadzenie blogu jest bardzo wszechstronną metodą, którą można stosować na wszystkich etapach procesu dydaktycznego: wprowadzenie, prezentacja, ćwiczenie, utrwalenie, transfer, publikacja wyników samodzielnej pracy indywidualnej lub grupowej (na lekcji lub domowej). Przykładem zastosowania blogu lekcyjnego w kształceniu literackim jest *LiteraBLOGtur*²⁵. Łączy on cechy charakterystyczne dla blogu literackiego i lekcyjnego.

Cele: utrwalenie materiału omawianego na zajęciach, upowszechnienie wyników pracy w grupach na lekcji, rozszerzenie wiedzy, motywacja do indywidualnego kontaktu z literaturą, samodzielnego zdobywania informacji na jej temat i dzielenia się tą wiedzą, rozwój sprawności pisania, nabycie umiejętności prowadzenia blogu i wykorzystywania go do nauki języka obcego.

²⁴ Wpisy w archiwum blogu *LiteraBLOGtur*, październik – grudzień 2011, [online:] <http://literablogtur.blog.onet.pl>

²⁵ *LiteraBLOGtur*. Blog studentów NKJO w Radomiu [online:] <http://literablogtur.blog.onet.pl>.

Organizacja pracy. Blog powstał w październiku 2010 r., początkowo dla studentów trzeciego roku jako uzupełnienie kursu z teorii literatury. Na początku każdego roku publikowane są dla przypomnienia reguły pisania i publikacji tekstów. Każdy student jest zobowiązany do napisania min. trzech tekstów i pięciu komentarzy w ciągu semestru, są one oceniane, co liczy się do oceny końcowej. Tematy wpisów formułowane są na lekcji wspólnie przez studentów i wykładowcę, pojawiają się raz w miesiącu i nawiązują do interpretacji lektur obowiązkowych, teorii literatury lub dotyczą nowych zagadnień, nie omawianych na zajęciach, ale związanych z osobistymi zainteresowaniami piszących.

Treści. Pierwszy temat dotyczył problematyki *gender* i nawiązywał do zajęć o *gender* i *queer studies* i lektury noweli *Śmierć w Wenecji* Tomasza Manna. Studentki wymieniały wiele interesujących przykładów powieści i filmów podejmujących tę tematykę. Kontynuacją były tematy: słynne postaci kobiece oraz słynne postaci męskie, które zaowocowały przedstawieniem plejady najbardziej poruszających postaci światowej literatury i filmu. Tematem bezpośrednio związanym z lekturami obowiązkowymi była „wielka historia a małe historie rodzinne”, o wpływie wojen i nazizmu na indywidualne losy Polaków i Niemców, co jest jednym z głównych tematów niemieckiej literatury powojennej. Nawiązując do liryki ekspresjonizmu i dadaizmu, studentki pisały też o liryce animowanej, multimedialnej i pracach Grupy Stuttgarckiej, zastanawiając się, w jakiej mierze kontynuują one tradycje modernizmu i jak można je wykorzystać w nauczaniu języka²⁶. Spośród tematów w roku 2011/12 wyróżniała się interpretacja literaturoznawcza a rytuały interpretacyjne w szkole. Studenci w bardzo osobisty sposób pisali, jak dalece lekcje literatury w liceum odbiegały od ich potrzeby osobistej reakcji na tekst literacki i ograniczały ich swobodę rozumienia tekstu, co skutkowało zniechęceniem do osobistych wypowiedzi oraz własnych prób interpretacji. Refleksja nad tym stanem rzeczy uświadomiła im wielką wagę właściwego dydaktycznego ujmowania tekstu literackiego na lekcji szkolnej. Niezwykle ciekawym doświadczeniem był temat „liryka hermetyczna w związku z tematem «hermeneutyka» i liryką Paula Celana, Rose Ausländer i Nelly Sachs”. Po omówieniu hermeneutyki literackiej, analizie formalnej i interpretacji wierszy studenci pisali na blogu własne wiersze hermetyczne, stosując środki retoryczne typowe dla tej poezji²⁷. Ćwiczenia w kreatywnym pisaniu rozwijają kompetencję językową i istotnie przyczyniają się do lepszego zrozumienia poezji.

Osiągnięcia. Praca nad blogiem przyniosła wiele pozytywnych efektów. Studenci znacznie rozszerzyli swoją wiedzę literacką, zastanawiali się nad własnym stosunkiem do literatury, poznawali nowe gatunki literatury, publikowali własne interpretacje i wiersze, szukali dodatkowych

²⁶ Wpisy z roku szkolnego 2010/2011 w archiwum blogu, [online:] <http://literaturdidaktik.republika.pl/Literablogtur20102011.pdf>.

²⁷ Wpisy w archiwum blogu, 12.2011 – 02.2012.

wiadomości i udostępniali je innym. Prowadzenie blogu zwiększa zakres przekazywanej wiedzy, stanowi kontynuację i uzupełnienie pracy na lekcji, rozwija literacką kompetencję produktywną i kompetencję działania. Blog stanowi forum dyskusji, na które często brak jest czasu na zajęciach, a wypowiedzi są bardziej osobiste i odważniejsze niż na lekcji.

Zastosowanie TI w nauczaniu nawiązuje do współczesnych koncepcji dydaktycznych powstałych na gruncie; są to: nauczanie autonomiczne, indywidualizowane i samodzielnie kierowane (uczniowie uczą się we własnym, indywidualnym tempie i czasie, odpowiednio do własnego poziomu i zainteresowań), nauczanie czynnościowe (zorientowane na działanie), nauczanie odkrywczе, poszukujące (niem. *forschendes Lernen*), zorientowane na współpracę (niem. *kollaboratives Lernen*). Badania wykazują, że nowe technologie powodują zmianę stylu uczenia się i nauczania. Uczniowie wykazują większą aktywność: sami kierują własną pracą, uczą się razem i samodzielnie zdobywają informacje, intensywniej komunikują się między sobą i współpracują. Nauczyciel zaś jest w swych działaniach mniej autorytarny, częściej przyjmuje rolę doradcy i organizatora procesu zdobywania wiedzy²⁸. Edukacja opierająca się na tych koncepcjach i TI kształtuje w przyszłych nauczycielach kompetencje i sprawności wymagane od nowoczesnych dydaktyków.

28

C. Albers, J. Magenheim, D.M. Meister, *Der Einsatz digitaler Medien als Herausforderung von Schule – eine Annäherung*, [w:] tychże, *Schule in der digitalen Welt*, Wiesbaden 2011, s. 8-9. O innych zaletach metodyki nowych mediów i ich związku z koncepcjami współczesnej dydaktyki por. tamże, s. 9-11.